

ET EJENDOMMELIGT REVENTLOW-PORTRÆT

AF

FRIDLEV SKRUBBELTRANG

Under titlen »Konjunkturer og afgifter« har Thorkild Kjærgaard udgivet »C. D. Reventlows betænkning af 11. februar 1788 om hoveriet«. Meget naturligt har forfatteren i sin »Indledning« en kort omtale af statsmanden C. D. Reventlow (s. 21 og s. 23 f.), hvor man desværre savner *det*, der burde være det væsentlige: en klar og dækkende karakteristik af Reventlow som reformpolitiker af format. For Kjærgaard har det øjensynligt været hovedsagen at give læserne et andet, mere negativt indtryk af Reventlows personlighed end det, historikere hidtil har givet.¹

Med flid fremhæver Kjærgaard Reventlows »fødselsprivilegier«, hans uddannelse ved det adelige akademi i Sorø og den betydning, jævnaldrende soranere kan have haft for ham. Men navnlig afviser K. — sandsynligvis med rette — ældre forfatteres formodning om, at Reventlow på sin udenlandsrejse som godt 20-årig i særlig grad skulle have interesseret sig for landbrug. Kjærgaard fremhæver derimod, at R. under rejsen »først og fremmest bestræbte sig på at bringe sin dannelse og livsstil på højde med europæiske forhold«.

Pludselig får læseren et chock. »Set med nutidens øjne var Reventlow livet igennem en krukke«. Ja, det *står* der — hvis man da tør tro sine egne nutidsøjne. Det må skyldes Kjærgaards mangel på humor under læsningen af reventlowske familiebreve (i Louis Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds I—X). Da jeg i 1923 læste en del af dem, fandt jeg, at det vrimlede med muntre, billedrige overdrivelser i C.D.R.s breve (bedst kendt fra det jubelbrev, han sendte søsteren Louise Stolberg i juli 1786, da nedsættelsen af en stor landbo-kommission syntes sikret). Det undrer mig, at en mand, som jeg ville tiltro en vis »tidsfornemmelse«, som eksempler på det krukke citerer rene selvfølgeligheder, f. eks. Reventlows afstandtagen fra livet i »den kvalme By«, hvor han som embedsmand var »spændt for Statskærren«, og hans lovprisning af *landet*, »hvor der var godt at være for Mennesker og Dyr«. For mig at se er det kun familie-jargon, når R. glæder sig til hjemme på godset at afkaste »Slavekitlen med Flitter og Baand og iføre sig sin Hædersdragt, den norske Bondekoft«. I Kjærgaards øjne minder alt dette om »det uforpligtende sværmeri for bonden, som var højeste mode i den europæiske overklasse og ved de toneangivende hoffer omkring 1770«, da Reventlow berejste Europa. K. må som et (velkendt) eksempel på »nye, forbløffende ekstravagancer« nævne, at »den franske dronning Marie-An-

¹ Mit indlæg her er ikke en anmeldelse, og jeg har derfor ikke villet omtale Kjærgaards talrige noter, selv om de på en del punkter næppe kan stå for en kritisk prøvelse. [En egl. anmeldelse vil fremkomme senere. Red. anm.]

toinette, smykket med kartoffelblomster, selv malkede og fodrede sit kvæg ved lystslottet Trianon«!

Mere alvorligt forekommer det mig, at Kjærgaard nærmest håner Reventlow, fordi denne »med omhu . . . i hoveribetænkningen tegner et billede af sig selv som erfaren landmand«. *Var* R. da ikke det? Kan denne betegnelse kun hæftes på en herremand, der som folkevisens »Hr. Torben« gik bag sin plov? Er grev R. uerfaren, efter at han har været med til at planlægge driften af flere hovedgårdsjorder og — hvad betænkningen også viser — har fået godt kendskab til bøndernes forhold? End ikke i nyere tid var det altid personligt hårdtarbejdende jordere, der udrettede mest for landbruget.

Det synes ret ligegyldigt, om Reventlow »helt fra sin ungdom« følte det som en livsopgave at fremhjelpe landbruget. Ser man bort fra ordvalget, er Kjærgaard og jeg såmænd ikke så uenige om den følgende udvikling. K. skriver s. 24 om R.: »Man må forestille sig, at han nu [1773] stod over for valget mellem enten at spille rollen som effektiv karriereembedsmand eller, som faderen, at ende sine dage som lokal matador på Lolland«. I 1938 formulerede jeg det noget anderledes: »Valget mellem landmandens og embedsmandens virksomhed, der tyngede hans sind i de yngre år, var tilsidst ikke mere noget valg — fra regeringskontorerne virkede han med større kraft til landbrugets og bondestandens gavn, end nogen dansk reformpolitiker før eller siden, og sit eget gods svigtede han ikke i hvilestunderne . . . Han var standspræget både som godsejer og embedsmand, og i begge skikkelser blev han bondens velgører« (»Den danske Bonde«, s. 49).

Det sidste, meget afgørende, søger Kjærgaard at tilsløre, dog efter at han har henvist til mig i sin omtale af Reventlows utrættelige flid og hans evne til stadig at sætte sig ind i nye, omfattende spørgsmål. Men Erik Arup får et svirp, fordi han s. 45 f. i sit 100-siders »Rids af Danmarks Historie« (1921) kort og hjerteligt har kaldt Reventlow »den ædleste statsmand, Danmark har fostret«. Kjærgaard: »Hertil må bemærkes, at der ikke i landboreformlovgivningen, heller ikke i den del, Reventlow havde ansvaret for, forekommer utvetydigt godsejerfjendtlige elementer«. Nej, det er ikke sædvanligt, at lovgivningen vender sig direkte og skarpt mod en bestemt klasse, og det vil være naturligt i denne forbindelse at iagttage, hvor elegant og taktisk klogt Reventlow i landbokommissionen kunne »give igen« overfor en vred modstander (baron P. A. Lehn). Men man bør nok i samme sag mærke sig fru Reventlows indstilling og hendes omtale af sagens videre forløb (jfr. »Det danske Landbosamfund 1500—1800«, 1978, s. 317 f.). Samtidig kan der være grund til at påpege, at i hvert fald eet af de reformforsøg, som lå Reventlow stærkt på sinde, mødte afgørende modstand selv hos hans venner blandt godsejerne i den store landbokommission (se især »Husmand og Inderste«, 1940, s. 331 ff.). — Jeg ser ikke nogen særlig grund til at trække *den* delingslinie, som Kjærgaard antyder i bemærkningen om, at der var »givetvis til tider et spændt forhold mellem de rige, internationalt orienterede storgodsejere, hvoriblandt Reventlow, og den store flok af mindre provinsgodsejere«. *Var* Reventlow så »rig«? Hvorfor solgte han mon Lungholm til P. A. Lehn i 1783?

»M.h.t. gårdmændene var Reventlow imødekommende«, hedder det s. 24, men i note 28 skærpes det til: »Imødekommende — men stærkt formynderisk«, og i

teksten noteres, at i hans holdning »var der intet ekstraordinært eller tidsfremmed i forhold til landets andre godsejere«. En alt for generel antagelse. Videre hedder det om R.: »I sit syn på de laveste klasser i samfundet kunne han være foragtende, og hans ofte fremhævede humane syn på husmændene havde sine grænser«, skriver Kjærgaard. Hans henvisninger i note 29 og 30 er dog ikke overbevisende. Hvad angår det bekendte: at Reventlow i 1788 ikke mente, tiden var inde til at fritage husmændene for korporlig afstraffelse, må man erindre, at husmænd lige såvel som tjenestefolk kunne være gårdbrugerens hovbud.

Ordet »foragtende« i forbindelse med Reventlows syn på husmændene føles urimeligt hårdt, og det modsiges unægteligt i Kjærgaards egen gengivelse af det punkt i R.s betænkning, der helt dominerer s. 139:

»[1] Om Huusmændenes Hoverie.

Ikke alleene Gaardmændenes Hoverie, men ogsaa Huusmændenes bør nøje at bestemmes, hvor saadant ikke ved Fæstebrevene er skeet. Og disse, for hvilke vore Love hidindtil saa godt som slet ikke har sørget, og som dog udgiøre den talrigste Deel af Bondestanden, bør nu ogsaa nyde godt af vor Konges milde Om-sorg for denne Stand. I Almindelighed bestaar deres Hoverie i Ugedage, men disse spares ikke sielden sammen og kan da blive Huusmanden til ubillig Byrde«.

Det forekommer mærkeligt, at Reventlows forslag til en hoverianordning 1795 (§ 43) samt husmandsparagraffen i hoveriforslaget af 1797 (§ 34) overhovedet ikke omtales (se »Husmand og Inderste«, s. 336 ff.).

Påfaldende er det, at Kjærgaard simpelthen fortier det væsentlige i Reventlows historiske indsats. I sin afsluttende karakteristik omtaler K. ham kun »som en mand, der var indstillet på reformer og fornyelse, men hvis faste forankring i det gamle standssamfund ikke bør underkendes«. — Kjærgaards slutningsbetragtning er forbløffende uhistorisk. Det hedder nederst s. 24 om Reventlow: »Hans fødsel, hans opdragelse, hans omfattende ejendomme, hans høje stilling og deraf følgende indtægter såvel som hans luksuriøse livsstil med mange tjenestefolk må uvægerligt have skabt en fornemmelse af naturlig ulighed, som gjorde et samarbejde med bonden, for ikke at tale om husmanden og landarbejderen som ligeberettigede partnere både umulig og absurd. Reventlow havde givetvis sin tids sociale fornemmelser i blodet«.

Nej, Reventlow levede ikke i det 20. århundrede! Det antydede »samarbejde« var naturligvis i hans tid umuligt på regeringsplan. Hvad man savner i den kortfattede »Indledning« er en klar erkendelse af Reventlows placering i hele det store lovgivningsarbejde, som andre historikere, trods uenighed om detaljer, har dokumenteret ud fra en mere sikker viden, end Thorkild Kjærgaard har villet indrømme dem.